

Hondsdijk 33
te Koudekerk aan den Rijn
rapport 3238

Hondsdiijk 33 te Koudekerk aan den Rijn (gemeente Rijnwoude)

Een Bureauonderzoek

J.M. Blom

Colofon

ADC Rapport 3238

Hondsdiijk 33 te Koudekerk aan den Rijn (gemeente Rijnwoude)
Een Bureauonderzoek

Auteur: J.M. Blom

In opdracht van: dhr. J.D. Corts

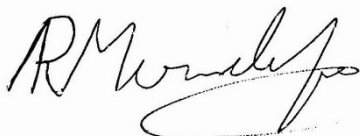
© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 15 februari 2013

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status onderzoek: definitief

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:
R.M. van der Zee

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033-299 81 81
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding en administratieve gegevens	7
2 Bureauonderzoek	7
2.1 Doelstelling en vraagstelling	7
2.2 Methodiek	8
2.3 Resultaten	8
2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie	10
3 Aanbeveling	11
Literatuur	12
Geraadpleegde websites	12
Lijst van afbeeldingen en tabellen	12

Samenvatting

In opdracht van dhr. J.D. Corts heeft ADC ArcheoProjecten in oktober 2012 ten behoeve van de bouw van een ligboxenstal een bureauonderzoek uitgevoerd op de locatie Hondsdijk 33 te Koudekerk aan den Rijn (gemeente Rijnwoude).

Op basis van het bureauonderzoek werden in het plangebied archeologische waarden vanaf het Midden Neolithicum tot en met de Nieuwe tijd op of in de top van de oeverafzettingen van de Oude Rijn stroomgordel verwacht. Deze oeverafzettingen liggen aan het maaiveld en bedekken mogelijk oudere oeverafzettingen van de Oude Rijn. Afdgedekte resten, daterend vanaf het Midden Neolithicum, manifesteren zich naar verwachting als een archeologische laag. Uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd worden, op basis van de ontginningsgeschiedenis en oude kaarten, perceleringssporen en eventueel resten van bijgebouwen verwacht. Het is mogelijk dat de bodem in het plangebied als gevolg van graafactiviteiten op het erf is verstoord. Niet bekend is tot hoe diep deze verstoring reikt en of ook ter plaatse van het plangebied is gegraven.

ADC ArcheoProjecten adviseert om een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een verkennend en karterend booronderzoek, teneinde de op basis van het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde verwachting aan te vullen en te toetsen. Er wordt geadviseerd om zoveel mogelijk verspreid over het plangebied vier boringen te zetten tot in het beddingzand van de Oude Rijn, en maximaal 250 cm –mv. De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA).

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Afkorting	Tijd in jaren
Nieuwe tijd	NT	1500 - heden
Middeleeuwen:	XME	450 – 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen	LME	1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	VME	450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	ROM	12 voor Chr. – 450 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	ROML	270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	ROMM	70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	ROMV	12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	IJZ	800 – 12 voor Chr.
Late IJzertijd	IJZL	250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd	IJZM	500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	IJZV	800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	BRONS	2000 - 800 voor Chr.
Late Bronstijd	BRONSL	1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	BRONSM	1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	BRONSV	2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	NEO	5300 – 2000 voor Chr.
Laat-Neolithicum	NEOL	2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	NEOM	4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	NEOV	5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	MESO	8800 – 4900 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	MESOL	6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	MESOM	7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	MESOV	8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	PALEO	tot 8800 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	PALEOL	35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	PALEOM	300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum	PALEOV	tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

1 Inleiding en administratieve gegevens

In het voorliggende rapport wordt een onderzoek beschreven waarvoor de volgende administratieve gegevens gelden:

Opdrachtgever:	dhr. J.D. Corts
Soort onderzoek:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	bouw ligboxenstal
Locatie:	Hondsdiijk 33
Plaats:	Koudekerk aan den Rijn
Gemeente:	Rijnwoude
Provincie:	Zuid-Holland
Kadastrale gegevens:	Koudekerk sectie G nr. 1622
Kaartblad:	30H
Oppervlakte plangebied	ca. 1800 m ²
Coördinaten:	99.103/460.608; 99.139/460.598; 99.126/460.550; 99.091/460.560
Bevoegde overheid:	gemeente Rijnwoude
Deskundige namens de bevoegde overheid:	mevr. J. van Zwiene (omgevingsdienst West-Holland)
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	54334
ADC-projectcode:	4141079
Auteur:	J.M. Blom
Projectmedewerker:	J.M. Blom
Autorisatie:	R.M. van der Zee
Periode van uitvoering:	oktober en november 2012
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
Beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	http://persistent-identificer.nl/?identificer=urn:nbn:nl:ui:13-evlu-qs

Het plangebied ligt in een gebied waar een concept gemeentelijk archeologisch beleid is vastgesteld. Op grond van dit beleid valt het plangebied in de zone met een hoge waarde. Hier is een omgevingsvergunning vereist bij bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 30 cm.¹ Om in deze zone een omgevingsvergunning te kunnen verkrijgen, dient de initiatiefnemer een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.2).² Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Rijnwoude heeft voor zover bekend echter geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld. Dit onderzoek is dus gebaseerd op de algemene criteria die in de KNA staan geformuleerd.

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

¹ Sueur et al 2012.

² SIKB 2010.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?
- Is het plangebied voldoende onderzocht?
 - Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek is nodig om te komen tot een selectiebesluit?
 - Zo ja, welk selectiebesluit kan worden genomen (vrijgeven, opgraven, begeleiden)?

2.2 Methodiek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Het bureauonderzoek bestaat uit de volgende elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
2. Aanmelden onderzoek bij Archis;
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid;
4. Beschrijven huidig gebruik;
5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen;
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden in de ondergrond;
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden;
8. Opstellen gespecificeerde verwachting;
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek;
10. Afmelden onderzoek bij Archis: overdracht onderzoeksgegevens;
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-Depot.

De processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan processtap 8, de gespecificeerde verwachting wordt opgesteld. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als een belangrijke conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht, indien relevant weergegeven op een kaart.

De resultaten van processtappen 1 tot en met 8 worden behandeld in de paragrafen 3.1 tot en met 3.5. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. De processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het voor derden openbaar maken van de resultaten van het bureauonderzoek bij onder meer Archis en het e-Depot.

2.3 Resultaten

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op afbeeldingen 1 en 2.

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het gebied binnen een straal van ca. 400 m rondom het plangebied en enkel de noordoever van de Oude Rijn.

In het plangebied wordt een ligboxenstal gerealiseerd. Onder de stal zullen mestkelders worden aangelegd op een diepte van 200 cm –mv. Hiertoe zal over een oppervlakte van 1800 m² de bodem worden afgegraven.

De consequentie van de voorgenomen ingreep kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond mogelijk worden aangetast.

2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Bron	Informatie
Geologische kaart van Nederland 1:50.000 ³ Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 ⁴	Formatie van Echteld: rivierklei op rivierzand (Ec1) rivier-inversierug, plaatselijk afgegraven terrein (3K26)
Bodemkaart van Nederland 1:50.000 ⁵	kalkarme en kalkrijke leek-/woudeerdgronden (pMn55A/pMn55C, Gt III/IV/V)
Meandergordelkaart ⁶	Oude Rijn (ca. 4400 v. Chr. – 1122 na Chr.)
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) ⁷	geen elementen

Het plangebied is gelegen op de noordelijke oeverwal van de Oude Rijn, een meanderende rivier die vanaf ca. 4400 voor Chr. actief is. In 1122 AD werd de Kromme Rijn, die de bovenloop vormt van de Oude Rijn, ter hoogte van Wijk bij Duurstede afgedamd. Deze afdamming heeft er voor gezorgd dat de Oude Rijn geen natuurlijke waterfluctuaties meer kent en de hoeveelheid water die door deze Rijntak wordt afgevoerd sterk is gereduceerd.⁸

In de rivierbedding van een actieve meanderende rivier is de stroomsnelheid niet overal gelijk. De stroomsnelheid is laag in de binnenbocht en hoog in de buitenbocht van de rivierbedding. Hierdoor wordt sediment afgezet in de binnenbocht, terwijl in de buitenbocht erosie van de oever plaatsvindt. Als gevolg van deze erosie en sedimentatie verschuift de loop van de rivier langzaam. De waterstand fluctueert in de rivier door het jaar heen. Gedurende perioden van hoogwater treedt de rivier regelmatig buiten haar oevers en veroorzaakt overstromingen. Wanneer de riviervlakte overstroomt blijft de stroomsnelheid in de bedding relatief hoog en wordt grof sediment getransporteerd. Dit sediment blijft in de rivierbedding. Het fijnere sediment wordt daarentegen naar het ondergelopen gebied gevoerd. In dit gebied neemt de stroomsnelheid van het water snel af als gevolg van de geringe diepte en de aanwezigheid van vegetatie. Het grofste sediment (sterk siltige tot sterk zandige klei) wordt afgezet vlak naast de bedding, op de oevers van de rivier, waar zich een oeverwal ontwikkelt. Deze oeverwal wordt bij elke overstroming verder opgehoogd en vormt een langgerekte rug in het landschap.

Op veel plaatsen langs de Oude Rijn is klei gewonnen voor steen- en dakpannenfabrieken, een proces dat tot in de twintigste eeuw doorging. Voor zover bekend is het plangebied niet afgekleid.⁹ Ook aan hoogtebeeld (AHN) geeft hiervoor geen aanwijzingen.

2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden

In het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld (zie afbeelding 3):

Onderzoeksmeldingsnummer	Soort onderzoek	Resultaat	Advies
53919	proefsleuven	-	-

In ARCHISII zijn voor het onderzoeksgebied geen AMK-terreinen, waarnemingen en vondstmeldingen geregistreerd.

Momenteel wordt een proefsleuvenonderzoek in de weilanden enkele honderden meters ten noorden van het plangebied uitgevoerd. Tot op heden zijn hierbij geen archeologische resten aangetroffen.¹⁰

³ De Mulder et al. 2003.

⁴ DLO Staring Centrum/Rijks Geologische Dienst 1994.

⁵ Stichting voor Bodemkartering 1982.

⁶ Berendsen & Stouthamer 2001.

⁷ <http://www.ahn.nl/viewer>

⁸ Berendsen & Stouthamer 2001.

⁹ Van Dinter in voorber.

Op de provinciale en gemeentelijke verwachtingskaarten valt het plangebied, vanwege de ligging op de oever van de Oude Rijn, in een zone met een hoge archeologische verwachting.

2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt¹¹:

Bron	Jaartal	Historische situatie
Kaart Hoogheemraadschap Rijnland	1615	bebouwing op noordoever Oude Rijn
Bonnekaart ¹²	1874, 1894, 1898, 1903, 1910, 1913 en 1924	weiland en bosschage achter buitenplaats Rijnhoeve
Topografische kaart ¹³	1958, 1964, 1981	weiland
Topografische kaart ¹⁴	1994	weiland, huidige werktuigloods gerealiseerd

Het plangebied is gelegen in polder Hondsdijk, die in de 15^e eeuw is drooggemalen.¹⁵ Uit de geraadpleegde kaarten blijkt dat al sinds in ieder geval het begin van de 17^e eeuw bebouwing aanwezig was op de noordoever van de Oude Rijn. De oudste gedetailleerde kaarten laten zien dat het plangebied was gelegen op het achtererf van buitenplaats 'Rijnhoeve,' en in gebruik was als weiland en bosschage. Uit historische bronnen is bekend dat deze omstreeks 1840 werd gebouwd.¹⁶ In het midden van de 20^e eeuw verdween de bosschage. Vermoedelijk valt dit samen met de sloop van het herenhuis omstreeks 1950. Kort daarna werd een nieuwe woning gebouwd. In 1972 werd de huidige werktuigloods gerealiseerd.

De eigenaar van de huidige boerderij geeft aan dat voor de bouw van de loods en de aanleg van de betonplaten een varkensschuurtje aanwezig was. Er is in het verleden veel gegraven op het erf, maar waar precies kon hij niet zeggen.¹⁷

2.3.5 Beschrijving huidig gebruik

Het plangebied is momenteel deels bebouwd met een werktuigenloods. In het noorden liggen twee betonplaten met een gezamenlijke oppervlakte van ca. 500 m².

2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie

De eerste, voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag "*Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?*" kan als volgt worden beantwoord:

In het plangebied worden archeologische waarden vanaf het Midden Neolithicum tot en met de Nieuwe tijd op of in de top van de oeverafzettingen van de Oude Rijn stroomgordel verwacht. Deze oeverafzettingen liggen aan het maaiveld en bedekken mogelijk oudere oeverafzettingen van de Oude Rijn. Afgedekte resten, daterend vanaf het Midden Neolithicum, manifesteren zich naar verwachting als een archeologische laag, bestaande uit een vermenging van onder meer kleine fragmenten aardewerk, houtskool en bot met het oorspronkelijke substraat. De meeste typen archeologische resten (bot, houtskool, aardewerk, metaal) zijn door de natte en zuurstofloze condities goed geconserveerd.¹⁸ Aan en direct onder maaiveld zijn organische resten slecht geconserveerd. Andere typen indicatoren zoals aardewerk zijn vermoedelijk beter geconserveerd. Uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd worden, op basis van de ontginningsgeschiedenis en oude kaarten, perceleringssporen en eventueel resten van bijgebouwen verwacht.

¹⁰ Onderzoeksmelding 53919, mededeling R. Geerts (archeoloog ADC ArcheoProjecten).

¹¹ De website www.watwaswaar.nl geeft de verkeerde minuutplan weer ter plaatse van het plangebied.

¹² Bureau Militaire Verkenningen.

¹³ Topografische Dienst.

¹⁴ Topografische Dienst.

¹⁵ www.gemalen.nl

¹⁶ <http://www.corts.nl/historierijnhoeve.html>

¹⁷ Mededeling J.D. Corts.

¹⁸ Kars & Smit 2003.

De beperkte beschikbare gegevens laten niet toe, het complextype en de omvang van de verwachte resten nader te specificeren.

Het is mogelijk dat de bodem in het plangebied als gevolg van graafactiviteiten op het erf is verstoord. Niet bekend is tot hoe diep deze verstoring reikt en of ook ter plaatse van het plangebied is gegraven.

De beantwoording van de overige onderzoeksvragen is als volgt:

- *Is het plangebied voldoende onderzocht?*

Nee, het plangebied is niet voldoende onderzocht. Vanaf het maaiveld kunnen in oeverafzettingen van de Oude Rijn archeologische waarden daterend vanaf het Neolithicum aanwezig zijn. Deze zullen worden verstoord door de geplande bouwactiviteiten.

- *Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek is nodig om te komen tot een selectiebesluit?*

Geadviseerd wordt een verkennend en karterend booronderzoek uit te voeren.

3 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een verkennend en karterend booronderzoek, teneinde de op basis van het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde verwachting aan te vullen en te toetsen. Er wordt geadviseerd om verspreid over het plangebied vier boringen te zetten tot in het beddingzand van de Oude Rijn, maximaal 250 cm –mv (d.w.z. 50 cm beneden verstoringsdiepte). De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA).

Literatuur

- Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer**, 2001: *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Assen, Koninklijke Van Gorcum.
- Bureau Militaire Verkenningen**, 1874, 1894, 1898, 1903, 1910, 1913 en 1924: *Leyden, blad 422, 1:25.000*.
- Dinter, van M.**, in voorber.: *How a delta landscape determined the location of the military structures.*
- DLO Staring Centrum/Rijks Geologische Dienst**, 1994: *Geomorfologische Kaart van Nederland schaal 1:50.000, blad 30 's Gravenhage*, Wageningen/Haarlem.
- Kars, H. & A. Smit** (red.), 2003: *Handleiding Fysiek Behoud Archeologisch Erfgoed*. Amsterdam (Geoarchaeological and Bioarchaeological Studies 1).
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong**, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Geologie van Nederland, deel 7, Nederlands Instituut voor Toegepaste Geowetenschappen TNO, Groningen/Houten.
- SIKB**, 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems*. Gouda.
- Stichting voor Bodemkartering**, 1982: *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, blad 30 's Gravenhage*, Wageningen.
- Sueur, C., K.M. van Dijk, M.E. Lobbes & N. van der Voet**, 2012: *Archeologische waarden- en verwachtingenkaart gemeente Rijnwoude en gemeente Zoeterwoude*, rapport B11-124, Amsterdam

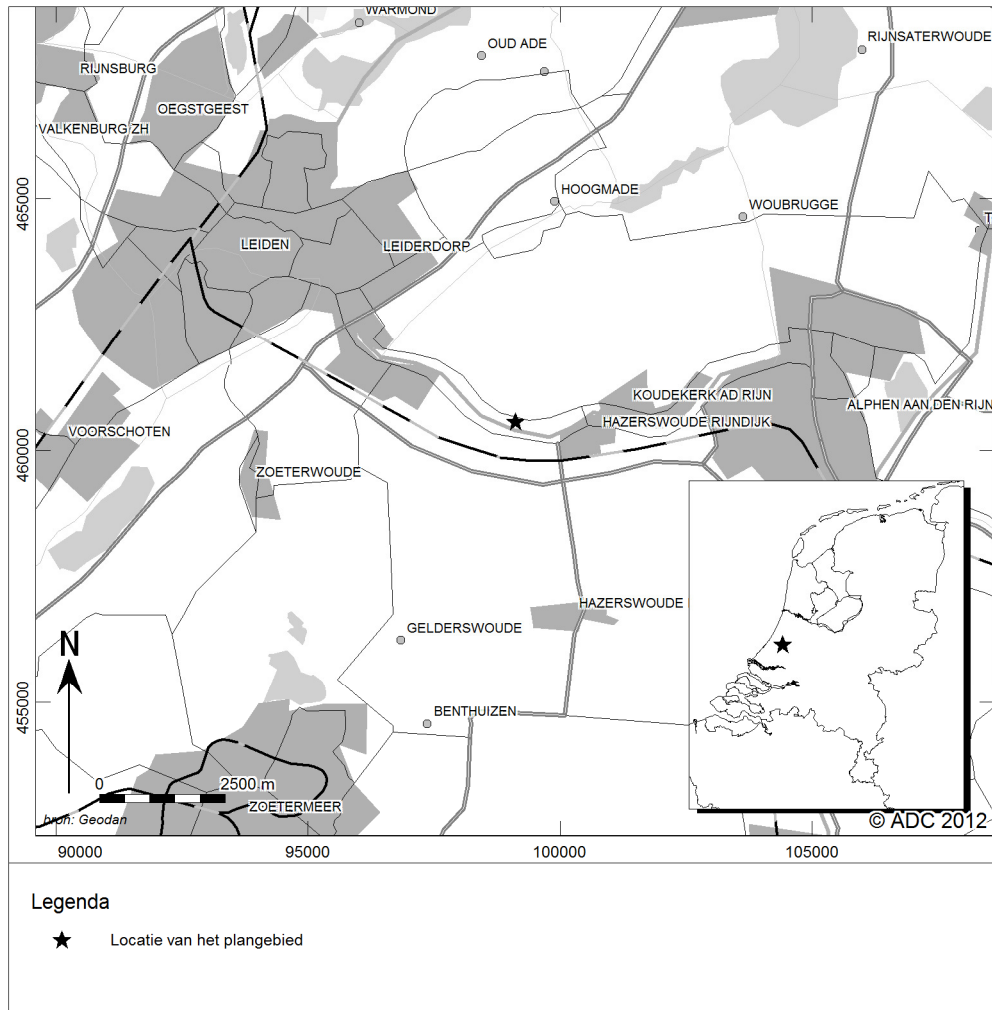
Geraadpleegde websites

<http://archis2.archis.nl>
<http://www.ahn.nl/viewer>
<http://www.gemalen.nl>
<http://www.kich.nl>
<http://www.watwaswaar.nl>

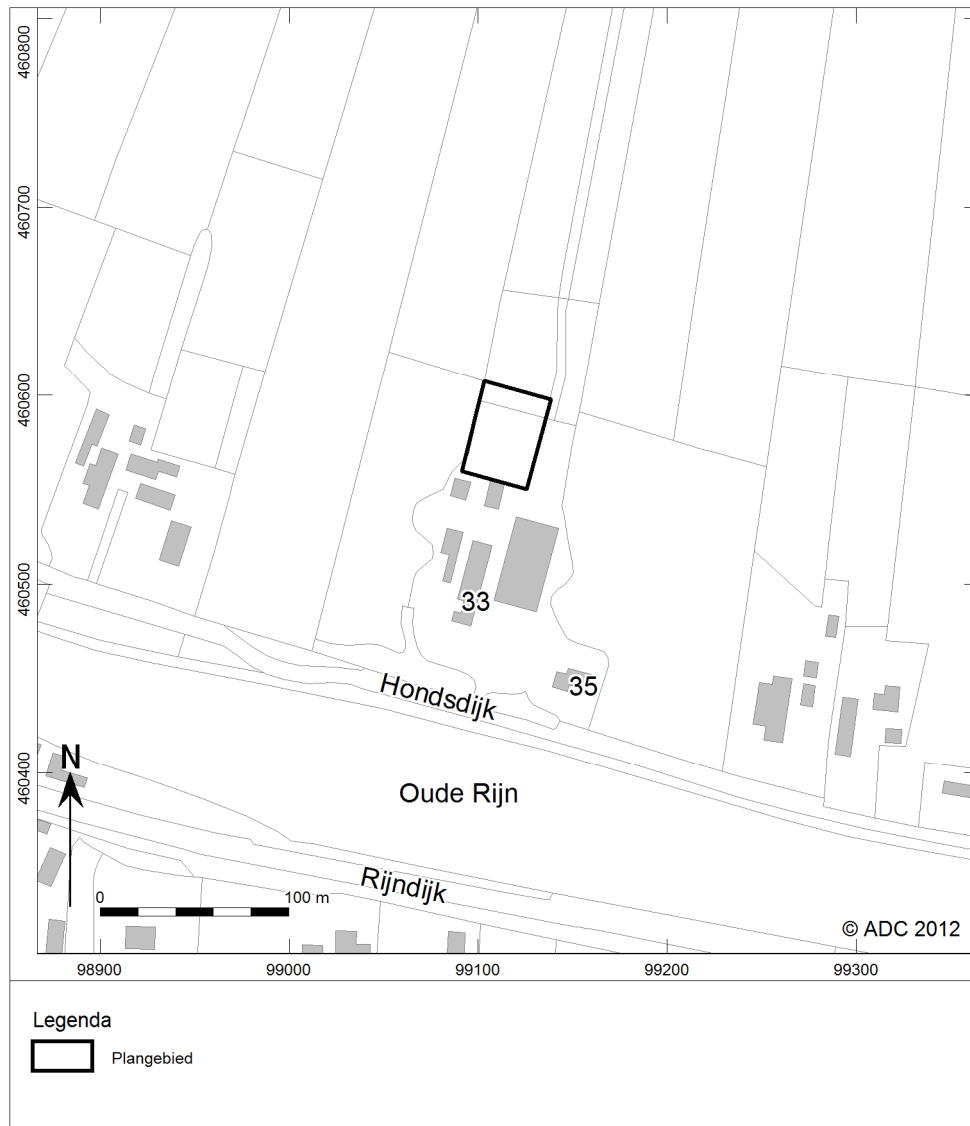
Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van het plangebied
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied
Afb. 3 Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) Zuid-Holland en ARCHIS-meldingen
Afb. 4 Locatie van het plangebied op de Bonnekaart uit 1874

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Afb. 1 Locatie van het plangebied

Afb. 2 Detailkaart van het plangebied

Afb. 3 Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) Zuid-Holland en ARCHIS-meldingen

Afb. 4 Locatie van het plangebied op de Bonnekaart uit 1874